

Türkiye'de COVID-19 Salgını Nedeniyle Oluşan Acil Durum Sorunları ve Dirençlilik

Samet DİNÇER¹, Yasemin ÖZYER², Enver CANER³

Öz

Çalışmanın temel hedefi COVID-19 salgını nedeniyle Türkiye'de halkın algısına dayalı olarak psikososyal, sosyo-ekonomik ve olası çevresel krizleri analiz etmek, salgın nedeniyle oluşan acil durum sorunlarını ve toplumsal dirençliliği etkileyen unsurları irdelemektir. Bu amaç doğrultusunda COVID-19 Pandemisinin ortaya çıkışı hakkında açıklamalar yapılarak dirençlilik ve acil durum sorunlarından bahsedildikten sonra çalışmanın bulgularına yer verilmiştir. Çalışma kapsamında benzer yapılmış bir başka çalışmadan uyarlanmış ve uzman görüşleri alınmıştır. 333 katılımcıya ulaşılan çalışmada katılımcıların pandemi nedeniyle mental olarak yüksek oranda olumsuz olarak etkilendikleri, ülkemizin sağlık sisteminin kullanımı noktasında sorunlar olduğu, salgına yönelik tedbirlerde devletin daha tutarlı olması gerektiği, pandemi öncesi döneme göre temel ihtiyaç malzemelerinin fiyatlarının çok arttığı, virüsün tespit edilenden fazla kişiye bulaşmış olabileceği ve pandemi devam ederken olabilecek ikincil afetlerin ekonomik etkilerinin ağır olabileceğini düşündükleri sonuçlarına ulaşmıştır. Yaşanılan bu süreçte ve gelecekte pandemiye dönüşebilecek her türlü salgına karşı tüm yönleriyle hazırlıklı olunması ve politikalar geliştirilmesi, toplumun dirençliliğin tesis edilmesi noktasında oldukça önemli olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Afet, Acil Durum, Dirençlilik, COVID-19 Pandemisi

Emergency Issues and Resilience Caused by the COVID-19 Pandemic in Turkey

Abstract

The main objective of the study is to analyze the psychosocial, socio-economic and possible environmental crises based on the perception of the public in Turkey due to the COVID-19 pandemic, and to try to examine the emergency issues caused by the pandemic and the factors affecting community resilience. For this purpose, after explaining the emergence of the COVID-19 Pandemic, resilience and emergency issues were mentioned, the findings of the study were included. Within the scope of the study, it was adapted from another similar study and expert opinions were taken. In the study, in which 333 participants were reached, it was concluded that the participants were negatively affected mentally due to the pandemic, there were problems in the use of the health system of our country, the state should be more consistent in the measures against the pandemic, the prices of basic necessities increased significantly compared to the pre-pandemic period, the virus may have been transmitted to more people than detected. and that may happen while the pandemic continues It was concluded that they thought that the economic effects of secondary disasters

¹ Öğretim Görevlisi, Sinop Üniversitesi, Durağan MYO, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Sinop, İlgili Yazar e-posta / Corresponding author e-mail: sametdincerr@gmail.com ORCID:0000-0001-8498-2408

² Doktor Öğretim Görevlisi, Sinop Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Sinop, e-posta: ozveryasemin@gmail.com ORCID: 0000-0002-2706-8107

³ Öğretim Görevlisi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri MYO, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü e-posta: envercaner@artvin.edu.tr ORCID: 0000-0002-0815-4851

could be severe. In this process we live in and in the future, it will be very important to be prepared in all aspects and to develop policies against any epidemic that may turn into a pandemic, at the point of establishing the resilience of our society.

Keywords: Disaster, Emergency, Resilience, COVID-19 Pandemic

1. GİRİŞ

Dünya genelinde ülkeleri ve toplumları etkileyen olayların meydana gelme sıklığı giderek artmaktadır. Bunlardan küresel iklim değişikliği, söndürülemeyen yangınlar, şiddetli seller, yıkıcı depremler, çeşitli patojenlerin yol açtığı salgın hastalıklar gibi afete dönüşebilen olaylar toplumları fiziksel, sosyo-ekonomik, psikolojik v.b. olarak çeşitli şekillerde etkilemektedir (Peters, 2020). Küreselleşmenin etkisiyle dünya üzerindeki kentler bir cazibe merkezi haline gelmiş, ulaşım imkanlarının artması ile farklı toplumların birbiri ile teması kolaylaşmıştır. Günümüzde mal ve hizmetlerin üretimini artırmak için ormansızlaşma faaliyetleri sonucu doğal ortamında bulunan hastalık yapıcı patojenlerle insanların karşılaşma sıklıkları artmaktadır. Bu nedenle de herhangi bir şekilde temas sonucu ortaya çıkan diğer salgın hastalıklar toplumlarda ve ülkeler arasında kolayca yayılım gösterebilmektedir (Lai vd., 2020).

Çin'in Wuhan kentinde Aralık 2019'da yayılmaya başlayan Koronavirüs salgını (COVID-19), Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020'de küresel bir salgın (pandemi) olarak ilan edildi. Salgını kontrol altına almak amacıyla sosyal mesafe, izolasyon, seyahat kısıtlamaları ve ev karantinası yöntemleri neredeyse tüm dünya ülkeleri tarafından uygulanmaya başlandı (Hopman vd., 2020). COVID-19 virüsü solunum yoluyla insandan insana hızla yayılabilmesi nedeniyle sonuçları itibariyle dünya çapında insanların başta mental olarak etkileyen korku, panik, endişe, kaygı, damgalanma, depresyon gibi durumları yaşamasına neden olmaktadır (Wang, G. vd., 2020). Hasta sayısının ve yoğun bakım doluluk oranlarının artışı sağlık çalışanları ile sağlık hizmeti sunan tesisleri içinde bulunulan bu süreçte zorlamaktadır. Tahmin edilebileceği gibi, herhangi bir bulaşıcı salgının bireyler ve toplum üzerinde zararlı etkileri olmaktadır (Duan ve Zhu, 2020). Bununla birlikte COVID-19 salgını yalnızca sağlıkla ilgili sonuçlara değil, sosyal, mesleki, politik, ekonomik, etik ve ahlâki bazı sonuçlara sebebiyet vermiştir. Ülkelerin COVID-19 salgınına karşı hazırlıklı durumda olmaması, alınması gereken önlemlerde birçok gecikme ve karmaşaların yaşanması salgının yayılmasını hızlandırmıştır. Ülkeler ve yöneticileri salgının yayılmasını yavaşlatabilmek için birbirinden farklı politikalar izlemişlerdir. İzlenen bu politikalar ile ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğu söylenebilir. Ekonomik yönden güçlü olan ülkeler, pandeminin başladığı dönemdeki hastalık hakkındaki belirsizlikler nedeniyle etkili önlemler alamasa da ilerleyen dönemde karşılaştıkları güçlükleri büyük ölçüde aşmışlardır (Üstün ve Özçiftçi, 2020). Ekonomik yönden az gelişmiş ülkelerde salgının yayılma hızı noktasında alınacak önlemler beklenebileceği gibi daha sınırlı kaldığı söylenebilir. COVID-19 virüsünü tespit için tanı kitleri, yoğun bakım ihtiyacı olan hastalara yatak ve yetişmiş sağlık personeli konusunda büyük eksikleri olan ülkeler salgından daha ciddi düzeyde etkilenmişlerdir. Bu ülkelerde gündelik hayatlarında da zor koşullarda yaşayan insanlar hijyen koşulları sağlayamama, yeterli düzeyde beslenememe, sosyal güvence yoksunluğu, sağlık hizmetlerine erişim güçlüğü, düzenli gelire sahip olamama gibi durumlar nedeniyle salgından daha olumsuz etkilenmişlerdir (Shammi vd., 2021). Bu noktada ülkelerin ortaya çıkan salgının yol açtığı acil durumla başa çıkmada izleyeceği eylemler ve politikalar bu ülkelerin dirençlilik düzeyleri ile doğrudan ilişkili olacaktır.

Dirençlilik kavramı çeşitli sebeplerle ortaya çıkan afet ve acil durumlarla ilişkilendirilmektedir. Dirençlilik tanım olarak, sistemlerin dışarıdan gelen büyük etkilerin ortaya çıkardığı yeni duruma uyum sağlama kapasitesi olarak ele alınmaktadır (Kundak, 2017). Uluslararası literatürde "Resilience" olarak geçen Türkçe 'de ise "Dirençlilik" olarak kullanılan kavram, sosyal bilimler alanında iktisat, işletme, sosyoloji gibi disiplinlerde sistemlerin krizler ya da beklenmedik

olumsuzluklar karşısında işlevlerini sürdürebilme ve değişimlere uyum sağlayarak yeni yetenekler kazanması anlamında kullanılmaktadır (Gerçek ve Yılmaz Börekçi, 2019). Dirençlilik konusundaki çalışmalar küresel düzeyden ülke, bölge, kent, topluluk ve hane halkı düzeyine kadar farklı boyutlarda ele alınmaktadır. Uluslararası çeşitli kuruluşlar tarafından bu düzeylere göre dirençliliği etkileyen parametreler belirlenmiş olup bazı öneriler getirilmektedir (Özer, 2018). Örneğin; OECD tarafından yapılan çalışmalara göre kentsel dirençliliği sağlayan boyutlar olarak ekonomik, sosyal, kurumsal ve çevresel dirençlilik belirlenmiş olup bu boyutlarda kentlerin dirençliliği sağlayabilmesi için gereken koşullar belirlenmiştir (Tuğaç, 2019). Afet, en genel ifadeyle, insanların beklemediği zamanda meydana gelen ve beraberinde çeşitli zararlara yol açan olayların sonucu olarak ortaya çıkan durumdur. Dolayısıyla afetler, herhangi bir sınırlandırma olmaksızın tüm toplumların karşı karşıya kalabileceği olaylardır. Acil durum ise genellikle meydana gelen bir olaya müdahalede yerel imkanlar ölçüsünde ivedilikle hareket edilmesi gereken durumlara işaret edilmektedir. COVID-19 virüsü ise yayılmaya devam ederek insanlar üzerinde etkisini artırarak sürdürmektedir. Neredeyse tüm dünya ülkeleri, bireysel ve örgütsel düzeyde modern yaşamı sekteye uğratan ve can kayıplarına yol açan bu salgından ortaya çıkan acil durumu yönetmeye çalışmaktadır (Memiş ve Babaoğlu, 2020).

Ülkelerin salgın yönetiminde izlediği politikalarından toplumların dirençliliği farklı şekillerde etkilenmektedir. Çalışma kapsamında toplumsal dirençliliği etkilediği düşünülen insanların mental sağlığı, ülkenin sağlık altyapısı, ülkedeki idari yönetimin yaklaşımı, toplumun sosyo-ekonomik durumu ve olası diğer afetlerin etkisi vb. unsurlar oldukça önemlidir. Uzaktan eğitim, sokağa çıkma kısıtlamaları, ticari mekanların faaliyetlerinin durdurulması gibi sosyal hayatın aksamasına neden olan tedbirlerin bireylerin özellikle mental sağlıklarının etkilendiği söylenebilir. Örneğin Amerikan üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmanın bulguları bu görüşü desteklemektedir. Çalışmanın bulgularına göre katılımcıların büyük bir kısmı pandemi sırasında stres/kaygı düzeylerinin arttığını belirtmiştir. Katılımcıların yarısından azı ise mevcut durumla ilgili stresle yeterince baş edemediğini belirtmiştir (Wang, X. vd., 2020). Salgının yol açtığı yoğun sağlık hizmeti talebi sağlık altyapı kapasitesi ile ilişkilendirilebilir. Hindistan sağlık altyapısının değerlendirildiği bir çalışmada ise test, takip ve tedavi protokolleri standardize edilmesinin önemine değinilmektedir. Mevcut sağlık altyapısında önceden var olan boşlukların giderilmesi ve sağlık tesislerinin güçlendirilmesi için birçok önemli karara ve kaynak seferberliğine ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır. İlerleyen dönemde salgının sürmesi nedeniyle oluşabilecek vaka yüküyle sağlık tesislerinin kapsamlı bir şekilde yeniden yapılmasına ihtiyaç olduğu belirtilmiştir (Ahmad, 2021). Ülkelerin yönetim şekillerinin ve siyasi kültürünün toplumların pandemi ile mücadeleleri üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki pandemi yönetişiminin karşılaştırmalı bir değerlendirmesinin yapıldığı bir çalışmada, bu iki ülkedeki COVID-19 pandemisinin çarpıcı biçimde farklılaştığı belirtilmiştir. Japonya'nın ABD yönetiminin çarpıcı başarısızlığına kıyasla pandemiye daha başarıyla yönettiği ifade edilmiştir. Burada bazı kültürel ve yönetim tarzının farklılıklarına değinilmiştir. Japon toplumu ABD'ye kıyasla maske takma konusunda özenli ve dikkatli davranmaktadır. Japonya'da sosyal değerleri bağlamında toplumun hükümetin tavsiyelerine daha çok uyduğu, ABD toplumunun Japonya'ya kıyasla, insanların hükümetin tavsiyelerine uyma noktasında kişisel özgürlüklerine daha çok önem verdikleri belirtilmiştir. Çalışmanın yazarları tarafından liderlik rolleri bağlamında özellikle ABD Eski Başkanı Trump'ın kararlarındaki tutarsızlık ve sorumsuzluklarına kıyasla, Japonya Başbakanı Abe'nin büyük ölçüde sorumluluk alarak tutarlı ve net mesajlarla süreci yönettiği vurgulanmıştır. Yönetim tarzındaki farklılıkların pandemi tepkileri üzerinde belirgin etkileri olduğu söylenebilir (Reich, 2020). İran'da yapılan bir çalışmada COVID-19 salgınının, zengin veya fakir ayırt etmeksizin ülkedeki tüm insanları olumsuz olarak etkilediği belirtilmiştir. Salgının birçok işyerinde kapanmalara, birçok çalışanın ve işçinin işten çıkarılmasına neden olmasına ve bu durumun da aileler için gelir ve güvenlik sorunları yarattığı sonucuna erişilmiştir. Sokağa çıkma kısıtlama uygulamaları nedeniyle ortaya çıkan yeni durumun, aileleri evlerin içinde tutarak günlük etkileşimlerini kısıtladığından ve evden çıkamayan insanların da genellikle psikolojik rahatsızlıklara maruz kaldığından bu nedenle de savunmasız

duruma geldiği belirtilmiştir. COVID-19 salgını nedeniyle gelirleri azalan ülkeler ve toplumlar giderek sosyo-ekonomik yönden zayıflayacak ve düşük gelire sahip ekonomiler kendilerini kolayca rehabilite edip yeniden yapılandıramayacaklardır. Bu nedenle de büyük bir göç dalgasının meydana gelme olasılığı oldukça yüksek olduğu vurgulanmıştır (Sheykhi, 2020). COVID-19 salgını devam ederken ortaya çıkabilecek diğer büyük olayların ortaya çıkardığı sorunlar salgının yayılma durumunu etkileyebileceği düşünülebilir. Yunanistan'da salgın sürerken meydana gelen farklı tür afetlerin etkilerinin araştırıldığı bu çalışmada pandemi sürerken jeolojik ve hidrometeorolojik risklerin gerçekleşerek neden olduğu afetlerdeki vaka sayılarındaki değişimler gözlenmiştir. İnsani ve ekonomik kayıplar açısından en yıkıcı olaylar sırasıyla 21 Mart ve 30 Ekim tarihlerinde Mw = 5.7 Epirus ve Mw = 6.9 Samos depremleri, 9 Ağustos'ta Evia sel ve 2020 Eylül ortasında Ianos siklonu olmuştur. Günlük kaydedilen laboratuvar bulguları incelendiğinde seçilen afet öncesi ve sonrası dönemlerde afetten etkilenen bölgelerde COVID-19 vakalarındaki artış yalnızca Ianos siklonu sonrasında tespit edilmiştir. İncelenen depremler ve sel sonrasında etkilenen bölgelerde vakalarda herhangi bir değişiklik gözlenmemiştir (Mavroulis vd., 2021).

Bu çalışmanın amacı, COVID-19 salgını nedeniyle Türkiye'deki halkın algısına dayalı olarak psikolojik kaynaklı, sosyo-ekonomik sorunlar ve olası çevresel krizleri analiz etmek, salgın nedeniyle oluşan acil durum sorunlarını ve dirençliliği etkileyen unsurların irdelenmeye çalışılmasıdır.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Çalışmanın kapsamı doğrultusunda Bangladeş'te yapılmış olan toplumun dirençliliği ile ilgili benzer bir çalışmanın anket sahibinden izin alınarak Türkçe uyarlaması yapılmış ve iki farklı uzmandan görüş alınmıştır. Son hali verilen anketin Artvin Çoruh Üniversitesi'nden etik kurul izinleri alınmıştır. Anket formu Google Formlar aracılığıyla gönüllü katılımcılara iletilmiş ve sonuçlar çeşitli istatistik analizlere tâbi tutularak yorumlanmıştır. Çalışmanın geri kalan kısımları şu şekildedir: birinci bölüm çalışmada kullanılan materyal ve yöntemi açıklamaktadır. İkinci bölümde analiz bulguları ve aynı zamanda bulguların tartışılması sunulmuştur. Üçüncü ve son bölümde ise çalışmanın sonuçlarına ve önerilere yer verilmiştir.

2.1 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, COVID-19 salgını nedeniyle Türkiye'deki halkın algısına dayalı olarak psikososyal, sosyo-ekonomik ve olası çevresel krizleri analiz etmek, salgın nedeniyle oluşan acil durum sorunlarını ve dirençliliği etkileyen unsurlar irdelenmeye çalışılmıştır. Araştırmada bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki 6 soruya cevap aranmıştır:

- 1) COVID-19 salgını Türk toplumunun mental sağlık durumunu nasıl etkilemiştir?
- 2) COVID-19 salgınında Türk toplumunun Türkiye'deki sağlık sistemi hakkındaki düşünceleri nelerdir?
- 3) COVID-19 salgınında Türk toplumunun salgın süresince devletin bu süreci yönetimi hakkındaki düşünceleri nelerdir?
- 4) COVID-19 salgınında Türk toplumunun karşılaştığı sosyal ve ekonomik sorunlar nelerdir?
- 5) COVID-19 salgınında Türk toplumunun salgın sürerken ortaya çıkabilecek güncel sorunlar hakkındaki düşünceleri nelerdir?
- 6) COVID-19 salgınında Türk toplumunun salgın sürerken ortaya çıkabilecek ikincil afetler ve olası kriz durumları hakkındaki düşünceleri nelerdir?

2.2 Yöntem

2.2.1 Çalışmanın Modeli

Bu çalışmanın modeli “çok elemanlı bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya ulaşmak için, evrenin tümü ya da evrenden alınacak örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleri” olarak tanımlanan genel tarama modelidir (Karasar, 2020).

2.3 Evren ve Örneklem

Çalışma, Türkiye’deki COVID-19 salgınının olası psikososyal, sosyo-ekonomik ve çevresel etkilerini anlamak için planlanmıştır. Hedeflenen örneklem için alınan ilgili kişiler; örnek grup, yaşları, mevcut faaliyetleri, meslekleri, sosyal ve ekonomik sorumlulukları dikkate alınarak hedeflenmiştir. Araştırmanın örnekleme, güç analizi kullanılarak, literatür doğrultusunda hazırlanan 0.05 hata payı, 0.95 güven aralığı, 0.4 etki gücü ile 328 kişi bulunmuştur (Doza ve ark., 2020). Araştırma veri kaybı olacağı düşünülerek 333 kişiye ulaşıldığında sonlandırılmıştır. Katılımcılar, akademisyenler, idareciler, doktorlar, hemşireler, sağlık çalışanları, mühendisler, öğrenciler, iş insanları, serbest-ticaret meslekleri gibi farklı sosyal gruplardan oluşmaktadır.

2.4 Veri Toplama Aracı

Çalışmada kullanılan anket formu Bodrud-Doza vd. (2020) tarafından geliştirilmiş olup birbiriyle ilişkili olan 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu ankette COVID-19 salgını nedeniyle ülkede halkın algısına dayalı olarak olası psikososyal, sosyo-ekonomik ve olası çevresel krizleri analiz etmek, salgın nedeniyle oluşan acil durum sorunlarını ve dirençliliği etkileyen unsurlar anlaşılmasına çalışılmıştır. Dilimize çevirisi yapıp iki farklı uzmandan görüş alınarak ankete son hali verilmiştir. COVID-19 salgını nedeniyle oluşan sorunları açıklayan anket maddeleri demografik özellikler, mental sağlık durumu, Türkiye’deki sağlık sistemi, yönetim ve siyasi sorunlar, sosyo-ekonomik sorunlar, güncel olarak ortaya çıkan ve uzun vadede ortaya çıkabilecek sorunlar gibi konuları içermektedir. Anket soruları 46 maddeden oluşmaktadır. Likert tipte olan anket “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum”, “Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerini içermektedir. Katılımcıların yanıtlarının ortalaması değerlendirilmiş olup standart sapma ile ilgili analizler yapılmıştır. Anket maddeleri Google Formlar’da anketin amacını açıklayan bir ifade ile yaygın olarak kullanılan sosyal platformlar (Whatsapp, Instagram v.b) aracılığıyla katılımcılarla paylaşılmıştır. Çalışma gönüllülük esasına dayalı olarak yapılmıştır. Çalışma verileri 1 Nisan- 1 Mayıs 2021 tarihleri arasında toplanmıştır.

2.5 Araştırmanın Etik İzinleri

Araştırmada, “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” bağlamında uyulması gereken kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci kısmında yer alan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” ile ilişkin fiillerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik değerlendirmenin yapıldığı kurul bilgileri: Artvin Çoruh Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu.

Etik değerlendirmenin karar tarihi ve sayısı: 24/02/2021 – E.4082

Etik değerlendirme belge sayı numarası: E-18457941-050.99-5603

3. BULGULAR ve TARTIŞMA

Bu başlık altında yukarıda yer alan amaçlar doğrultusunda, problemlerin çözümüne ışık tutacak bilgi ve verilere yer verilmesi amaçlanmıştır. Bu kısımda katılımcıların profili, tanımlayıcı istatistikler tabloları ve açıklamaları ile birlikte aşağıda başlıklar halinde sunulmuştur.

3.1. Katılımcıların Profili

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 25.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel

metotları (sayı, yüzde, min-maks değerleri, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır. Tablo 1'de katılımcıların sosyo-demografik özellikleri verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya katılan katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı

Değişkenler		n	%
Yaş ($X \pm SS$, 26.73 \pm 10.28)	18 yaş ve altı	36	10.9
	19-24	165	49.5
	25-30	49	14.7
	31-36	25	7.5
	37-42	25	7.5
	43 yaş ve üzeri	33	9.9
Cinsiyet	Kadın	196	58.9
	Erkek	137	41.1
Medeni Durum	Evli	64	19.2
	Bekar	269	80.8
Eğitim Durumu	İlköğretim	10	3.0
	Lise	68	20.4
	Üniversite	226	67.9
	Lisansüstü	29	8.7
Meslek	Hemşire	72	21.6
	Hemşirelik/Paramedik Öğrenci	138	41.4
	Kamu Çalışanı	19	5.8
	Serbest-Ticaret Meslekleri	30	9.0
	Akademik/Eğitim Personeli	28	8.4
	İdari Görevler	22	6.6
	Diğer	24	7.2
Toplam		333	100.0

Araştırmaya katılan katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir. Katılımcıların yaşlarının ortalamasının 26.73 olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %10,9'unun 18 yaş ve altı, %49,5'inin 19-24, %14,7'sinin 25-30, %7,5'inin 31-36, %7,5'inin 37-42 yaş aralığında ve %9,9'unun ise 43 yaş ve üzeri olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş ortalamasına göre genç grupta olduğu yorumu yapılabilir.

Katılımcıların %58,9'unun kadın, %41,1'inin erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların medeni durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %19,2'sinin evli, %80,8'inin bekar olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %3'ünün ilköğretim, %20,4'ünün lise, %67,9'unun üniversite ve %8,7'sinin lisansüstü olduğu görülmektedir.

Katılımcıların mesleklerine göre dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %21,6'sının Hemşire, %41,4'ünün Hemşirelik/Paramedik Öğrenci, %5,8'inin kamu çalışanı, %9'unun Serbest-Ticaret Meslekleri, %8,4'ünün Akademik/Eğitim Personeli, %6,6'sının İdari Görevler ve %7,2'sinin ise diğer olduğu görülmektedir. Katılımcıların mesleki dağılımı ağırlıklı olarak sağlık meslek grubu ve aday öğrencilerden oluşsa da diğer sektörlerden de katılımcıların çalışmada yer aldığı görülmektedir.

3.2 Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışmamızın bulgularının bulunduğu istatistikler Tablo 2-7'de verilmiş olup anket alt boyutu sıralamasına göre sunulmuştur.

Tablo 2. Mental Sağlık Durumu Tanımlayıcı İstatistikleri

Sektör	İfadeler	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ortalama	Standart Sapma
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Mental Sağlık Durumu	Türkiye'de de yakın zamanda ortaya çıkan COVID-19 salgınından korkmaktayım	20	6.0	54	16.2	54	16.2	137	41.1	68	20.4	3.53	1.16
	COVID-19 virüsünden dolayı hasta olmaktan korkarım.	18	5.4	50	15.0	41	12.3	143	42.9	81	24.3	3.65	1.15
	COVID-19 salgını nedeniyle kendi hayatımı veya akrabalarımın hayatını kaybetmesinden korkarım.	12	3.6	8	2.4	14	4.2	110	33.0	189	56.8	4.36	0.94
	COVID-19 ile ilgili yapılan tüm enfeksiyon ve ölüm haberleri korkumu artırır.	20	6.0	41	12.3	51	15.3	147	44.1	74	22.2	3.64	1.13
	Sokağa çıkma yasağı uygulamaları nedeniyle normal hayattan kopmak beni rahatsız eder.	16	4.8	30	9.0	36	10.8	109	32.7	142	42.6	3.99	1.15

Araştırmada kullanılan ifadelerin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 2'de verilmiştir. Mental sağlık durumu ifadeleri incelendiğinde, katılımcıların "Türkiye'de de yakın zamanda ortaya çıkan COVID-19 salgınından korkmaktayım" ifadesine %41,1'inin, "COVID-19 virüsünden dolayı hasta olmaktan korkarım" ifadesine %42,9'unun, "COVID-19 ile ilgili yapılan tüm enfeksiyon ve ölüm haberleri korkumu artırır" ifadesine %44,1'inin katılıyorum, "COVID-19 salgını nedeniyle kendi hayatımı veya akrabalarımın hayatını kaybetmesinden korkarım" ifadesinin %56,8'inin ve "Sokağa çıkma yasağı uygulamaları nedeniyle normal hayattan kopmak beni rahatsız eder" ifadesinin %42,6'sının kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir.

Katılımcıların mental sağlık durumu ifadelerine verdikleri cevapların ortalamaları incelendiğinde, "Türkiye'de de yakın zamanda ortaya çıkan COVID-19 salgınından korkmaktayım" ifadesinin 3.53, "COVID-19 virüsünden dolayı hasta olmaktan korkarım" ifadesinin 3.65, "COVID-19 salgını nedeniyle kendi hayatımı veya akrabalarımın hayatını kaybetmesinden korkarım" ifadesinin 4.36, "COVID-19 ile ilgili yapılan tüm enfeksiyon ve ölüm haberleri korkumu artırır" ifadesinin 3.64 ve "Sokağa çıkma yasağı uygulamaları nedeniyle normal hayattan kopmak beni rahatsız eder" ifadesinin 3.99 olduğu görülmektedir. Çalışmanın bulgularına göre en sıklıkla katılımcılar sevdiklerinin ve yakınlarının hayatlarını kaybetmesinden korktukları endişesi taşıdıkları yorumu yapılabilir.

Tablo 3. Türkiye'deki Sağlık Sistemi Tanımlayıcı İstatistikleri

Sektör	İfadeler	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ortalama	Standart Sapma
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Türkiye'deki Sağlık Sistemi	Türkiye'nin sağlık sistemi, COVID-19 salgınıyla mücadelede çok kırılgandır.	22	6.6	50	15.0	89	26.7	114	34.2	58	17.4	3.40	1.13
	Büyük bir nüfusa sahip olunması, COVID-19 salgını ile başa çıkmakta sağlık sistemi üzerinde baskı oluşturur.	13	3.9	45	13.5	43	12.9	164	49.2	68	20.4	3.68	1.06
	Türkiye'de vatandaşların büyük bir bölümünde sağlık hizmetlerinin nasıl kullanılacağı konusunda farkındalık eksikliği vardır.	8	2.4	24	7.2	37	11.1	152	45.6	112	33.6	4.00	0.97
	COVID-19 salgını ile mücadelede alanında yetkin doktor ve sağlık profesyoneli sayısında eksiklik vardır.	18	5.4	45	13.5	75	22.5	99	29.7	96	28.8	3.63	1.18
	Türkiye'de COVID-19 salgını ile mücadelede hizmet verecek sağlık kuruluşu sayısında eksiklikler vardır.	17	5.1	62	18.6	68	20.4	102	30.6	84	25.2	3.52	1.19
	COVID-19 ile mücadelede de sağlık hizmetleri altyapısı eksikliği vardır.	21	6.3	49	14.7	74	22.2	100	30.0	89	26.7	3.56	1.20
	Türkiye'de biyo-medikal ve hastane atık yönetim tesisleri konusunda eksiklik vardır.	10	3.0	41	12.3	114	34.2	98	29.4	70	21.0	3.53	1.04
	Türkiye'de COVID-19 testi yapan sağlık kuruluşlarında eksiklik vardır.	18	5.4	85	25.5	69	20.7	94	28.2	67	20.1	3.32	1.20
	Türkiye'de COVID-19 salgınına yanıt vermekte bütçe veya finansal destek konusunda eksiklik vardır.	17	5.1	41	12.3	57	17.1	104	31.2	114	34.2	3.77	1.19
	Yoksulların büyük bir kısmı COVID-19 ile hastalanırlar ise, sağlık hizmetlerine yeterli erişim sağlayamayacaktır.	29	8.7	61	18.3	67	20.1	88	26.4	88	26.4	3.43	1.29

Türkiye'deki sağlık sistemi ifadelerinin dağılımları incelendiğinde, katılımcıların "Türkiye'nin sağlık sistemi, COVID-19 salgınıyla mücadelede çok kırılgandır" ifadesine %34,2'sinin, "büyük bir nüfusa sahip olunması, COVID-19 salgını ile başa çıkmakta sağlık sistemi üzerinde baskı oluşturur" ifadesine %49,2'sinin, "Türkiye'de vatandaşların büyük bir bölümünde sağlık hizmetlerinin nasıl kullanılacağı konusunda farkındalık eksikliği vardır" ifadesinin %45,6'sının, "COVID-19 salgını ile mücadelede alanında yetkin doktor ve sağlık profesyoneli sayısında eksiklik vardır" ifadesinin %29,7'sinin, "Türkiye'de COVID-19 salgını ile mücadelede hizmet verecek sağlık kuruluşu sayısında eksiklikler vardır" ifadesinin %30,6'sının, "COVID-19 ile mücadelede de sağlık hizmetleri altyapısı eksikliği vardır." %30'unun, "Türkiye'de biyo-medikal ve hastane atık yönetim tesisleri konusunda eksiklik vardır" ifadesinin %29,4'ünün, "Türkiye'de COVID-19 testi yapan sağlık kuruluşlarında eksiklik vardır" ifadesinin %28,2'sinin, "Türkiye'de COVID-19 salgınına yanıt vermekte bütçe veya finansal destek konusunda eksiklik vardır" %31,2'sinin ve "yoksulların büyük bir kısmı COVID-19 ile hastalanırlar ise, sağlık hizmetlerine yeterli erişim sağlayamayacaktır" ifadesinin %26,4'ünün katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir.

Katılımcıların Türkiye'deki sağlık sistemi ifadelerine verdikleri cevapların ortalamaları incelendiğinde, “Türkiye'nin sağlık sistemi, COVID-19 salgınıyla mücadelede çok kırılgandır” ifadesinin 3.40, “Büyük bir nüfusa sahip olunması, COVID-19 salgını ile başa çıkmakta sağlık sistemi üzerinde baskı oluşturur” ifadesinin 3.68, “Türkiye’de vatandaşların büyük bir bölümünde sağlık hizmetlerinin nasıl kullanılacağı konusunda farkındalık eksikliği vardır” ifadesinin 4.00, “COVID-19 salgını ile mücadelede alanında yetkin doktor ve sağlık profesyoneli sayısında eksiklik vardır” ifadesinin 3.63, “Türkiye’de COVID-19 salgını ile mücadelede hizmet verecek sağlık kuruluşu sayısında eksiklikler vardır” ifadesinin 3.52, “COVID-19 ile mücadele de sağlık hizmetleri altyapısı eksikliği vardır” ifadesinin 3.56, “Türkiye’de biyo-medikal ve hastane atık yönetim tesisleri konusunda eksiklik vardır” ifadesinin 3.53, “Türkiye’de COVID-19 testi yapan sağlık kuruluşlarında eksiklik vardır” ifadesinin 3.32, “Türkiye’de COVID-19 salgınına yanıt vermekte bütçe veya finansal destek konusunda eksiklik vardır” ifadesinin 3.77 ve “yoksulların büyük bir kısmı COVID-19 ile hastalanırlar ise, sağlık hizmetlerine yeterli erişim sağlayamayacaktır.” ifadesinin 3.43 olduğu görülmektedir. Bu bulgular doğrultusunda ülkede sağlık hizmetlerinin vatandaşlar tarafından kullanımının sorun olarak görüldüğü yorumu yapılabilir.

Tablo 4. Yönetişim ve Siyasi Sorunlar Tanımlayıcı İstatistikleri

Sektör	İfadeler	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ortalama	Standart Sapma
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Yönetişim ve Siyasi Sorunlar	Devlet COVID-19 salgını ile başa çıkabilir	45	13.5	59	17.7	86	25.8	95	28.5	48	14.4	3.12	1.25
	Devlet COVID-19 salgını ile mücadeleyi ciddiye alır.	30	9.0	47	14.1	82	24.6	122	36.6	52	15.6	3.35	1.17
	Devlet doğru zamanda doğru kararlar alır.	66	19.8	69	20.7	112	33.6	61	18.3	25	7.5	2.72	1.18
	Devlet COVID-19 salgını ile mücadelede diğer yerel yönetimleri de salgınla mücadele sürecine dahil eder.	29	8.7	31	9.3	137	41.1	110	33.0	26	7.8	3.21	1.01
	Devlet COVID-19 salgınının etkilerini azaltmak için halkın desteğine ihtiyaç duyar.	12	3.6	9	2.7	42	12.6	146	43.8	124	37.2	4.08	0.96
	Devletin COVID-19 salgını ile mücadele için daha ciddi bir politika ve eylem planı oluşturması ve uygulaması gerekir.	6	1.8	17	5.1	57	17.1	117	35.1	136	40.8	4.08	0.97
	Gelişmiş ülkeler COVID-19 ile mücadelede Türkiye'yi destekleyecektir.	46	13.8	88	26.4	134	40.2	47	14.1	18	5.4	2.70	1.04

Yönetişim ve siyasi sorunlar ifadelerinin dağılımları incelendiğinde, katılımcıların “Devlet COVID-19 salgını ile başa çıkabilir” ifadesine %28,5’inin, “Devlet COVID-19 salgını ile mücadeleyi ciddiye alır” ifadesine %36,6’sının ve “Devlet COVID-19 salgınının etkilerini azaltmak için halkın desteğine ihtiyaç duyar” ifadesinin %43,8’inin katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Katılımcıların “Devlet doğru zamanda doğru kararlar alır” ifadesine %33,6’sının ve “Devlet COVID-19 salgını ile mücadelede diğer yerel yönetimleri de salgınla mücadele sürecine dahil eder” ifadesine %41,1’inin kararsızım cevabını verdiği görülmektedir. Katılımcıların “Devletin COVID-

19 salgını ile mücadele için daha ciddi bir politika ve eylem planı oluşturması ve uygulaması gerekir” ifadesinin %40,8’inin kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir.

Katılımcıların yönetim ve siyasi sorunlar ifadelerine verdikleri cevapların ortalamaları incelendiğinde, “Devlet COVID-19 salgını ile başa çıkabilir” ifadesinin 3.12, “Devlet COVID-19 salgını ile mücadeleyi ciddiye alır” ifadesinin 3.35, “Devlet doğru zamanda doğru kararlar alır.” ifadesinin 2.72, “Devlet COVID-19 salgını ile mücadelede diğer yerel yönetimleri de salgınla mücadele sürecine dahil eder” ifadesinin 3.21, “Devlet COVID-19 salgınının etkilerini azaltmak için halkın desteğine ihtiyaç duyar” ifadesinin 4.08, “Devletin COVID-19 salgını ile mücadele için daha ciddi bir politika ve eylem planı oluşturması ve uygulaması gerekir” ifadesinin 4.08 ve “Gelişmiş ülkeler COVID-19 ile mücadelede Türkiye’yi destekleyecektir” ifadesinin 2.70 olduğu görülmektedir. Devletin salgın yönetiminde uyguladığı politikalarda başarılı olabilmesi için halkın desteğine ihtiyaç duyduğu ve daha tutarlı politikalar izlemesi gerektiği görüşü ön plana çıkmaktadır yorumu yapılabilir.

Tablo 5. Sosyo-Ekonomik Sorunlar Tanımlayıcı İstatistikleri

Sektör	İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Ortalama	Standart Sapma
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Sosyo-Ekonomik Sorunlar	İşyerlerinin kapatılması ve düzenli faaliyetlerin kısıtlanması COVID-19 virüsünün bulaş olasılığını azaltmak için iyi bir karardır.	47	14.1	47	14.1	61	18.3	128	38.4	50	15.0	3.26	1.27
	Tam kapanma, kısıtlama veya sosyal mesafe uygulamasının gelecekte ekonomik ve sosyal bir etkisi olacaktır.	9	2.7	10	3.0	41	12.3	130	39.0	143	42.9	4.16	0.94
	COVID-19 sebebi ile resmi ve gayri resmi iş dünyası sekteye uğramaktadır.	6	1.8	5	1.5	47	14.1	142	42.6	133	39.9	4.17	0.85
	COVID-19 salgını sebebi ile yoksul insanlar daha çok etkilenmektedir.	6	1.8	6	1.8	29	8.7	84	25.2	208	62.5	4.44	0.86
	Kentsel alanlarda yaşayan yoksulların çoğunun herhangi bir gelirleri bulunmadığı için yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmaktadır.	5	1.5	20	6.0	73	21.9	112	33.6	123	36.9	3.98	0.98
	İnsanların büyük bir kısmı COVID-19 salgını sebebiyle geçim kaynaklarını/ işlerini kaybetmektedir.	3	0.9	10	3.0	25	7.5	105	31.5	190	57.1	4.40	0.82
	COVID-19 salgını sebebiyle günlük kullanımda tüketilen temel ürünlerin talebinde azalma yaşanmıştır.	32	9.6	79	23.7	93	27.9	69	20.7	60	18.0	3.13	1.23
	Temel ihtiyaç malzemelerinin fiyatları COVID-19 salgınından önceki dönemlere göre daha pahalıdır.	3	0.9	5	1.5	25	7.5	70	21.0	230	69.1	4.55	0.77
	COVID-19 salgını sebebi ile yoksul insanlar gıda ve beslenme yetersizliği sıkıntısı yaşamaktadır.	4	1.2	12	3.6	48	14.4	90	27.0	179	53.8	4.28	0.92
	COVID-19 salgını sebebi ile örgün eğitim aksamaktadır.	4	1.2	7	2.1	28	8.4	65	19.5	229	68.8	4.52	0.83
COVID-19 salgını nedeniyle sosyal çatışmalar ortaya çıkabilir.	5	1.5	11	3.3	45	13.5	129	38.7	143	42.9	4.18	0.89	

Sosyo-ekonomik sorunlar ifadelerinin dağılımları incelendiğinde, katılımcıların “İşyerlerinin kapatılması ve düzenli faaliyetlerin kısıtlanması COVID-19 virüsünün bulaş olasılığını azaltmak için iyi bir karardır” ifadesinin %38,4’ünün ve “COVID-19 sebebi ile resmi ve gayri resmi iş dünyası sekteye uğramaktadır” ifadesinin %42,6’sının katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Katılımcıların “tam kapanma, kısıtlama veya sosyal mesafe uygulamasının gelecekte ekonomik ve sosyal bir etkisi olacaktır” ifadesine %42,9’unun, “COVID-19 salgını sebebi ile yoksul insanlar daha çok etkilenmektedir” ifadesinin %62,5’inin, “kentsel alanlarda yaşayan yoksulların çoğunun herhangi bir gelirleri bulunmadığı için yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmaktadır” ifadesinin %36,9’unun, “insanların büyük bir kısmı COVID-19 salgını sebebiyle geçim kaynaklarını/ işlerini kaybetmektedir” ifadesinin %57,1’inin, “temel ihtiyaç malzemelerinin fiyatları COVID-19 salgınından önceki dönemlere göre daha pahalıdır” ifadesinin %69,1’inin, “COVID-19 salgını sebebi ile yoksul insanlar gıda ve beslenme yetersizliği sıkıntısı yaşamaktadır” ifadesinin 53.8’inin, “COVID-19 salgını sebebi ile örgün eğitim aksamaktadır” ifadesinin %68,8’inin ve “COVID-19 salgını nedeniyle sosyal çatışmalar ortaya çıkabilir” ifadesinin %42,9’unun kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir. Katılımcıların “COVID-19 salgını sebebiyle günlük kullanımda tüketilen temel ürünlerin talebinde azalma yaşanmıştır” ifadesine %27,9’unun kararsızım cevabını verdiği görülmektedir.

Sosyo-ekonomik sorunlar ifadelerine verilen cevapların ortalamaları incelendiğinde, “İşyerlerinin kapatılması ve düzenli faaliyetlerin kısıtlanması COVID-19 virüsünün bulaş olasılığını azaltmak için iyi bir karardır” ifadesinin 3.26, “tam kapanma, kısıtlama veya sosyal mesafe uygulamasının gelecekte ekonomik ve sosyal bir etkisi olacaktır” ifadesinin 4.16, “COVID-19 sebebi ile resmi ve gayri resmi iş dünyası sekteye uğramaktadır” ifadesinin 4.17, “COVID-19 salgını sebebi ile yoksul insanlar daha çok etkilenmektedir” ifadesinin 4.44, “kentsel alanlarda yaşayan yoksulların çoğunun herhangi bir gelirleri bulunmadığı için yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmaktadır” ifadesinin 3.98, “insanların büyük bir kısmı COVID-19 salgını sebebiyle geçim kaynaklarını/ işlerini kaybetmektedir” ifadesinin 4.40, “COVID-19 salgını sebebiyle günlük kullanımda tüketilen temel ürünlerin talebinde azalma yaşanmıştır” ifadesinin 3.13, “Temel ihtiyaç malzemelerinin fiyatları COVID-19 salgınından önceki dönemlere göre daha pahalıdır” ifadesinin 4.55, “COVID-19 salgını sebebi ile yoksul insanlar gıda ve beslenme yetersizliği sıkıntısı yaşamaktadır” ifadesinin 4.28, “COVID-19 salgını sebebi ile örgün eğitim aksamaktadır” ifadesinin 4.52 ve “COVID-19 salgını nedeniyle sosyal çatışmalar ortaya çıkabilir” ifadesinin 4.18 olduğu görülmektedir. Çalışma bulguları da göstermektedir ki pandemi toplumda sosyal ve ekonomik zorluklara yol açmaktadır. Özellikle temel ürünlerin fiyat artışı, işsiz kalmaya bağlı maddi güçte kayıp ve eğitimin aksamaması gibi sorunların daha ön plana çıktığı yorumu yapılabilir.

Tablo 6. Güncel Olarak Ortaya Çıkan Sorunlar Tanımlayıcı İstatistikleri

Sektör	İfadeler	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ortalama	Standart Sapma
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Güncel Olarak Ortaya Çıkan	Türkiye’de COVID-19’un farklı toplumlar arasında bulaşma şansı vardır.	8	2.4	8	2.4	51	15.3	156	46.8	110	33.0	4.05	0.89
	COVID-19 virüsü çok fazla sayıda kişiye bulaşmış olabilir.	4	1.2	6	1.8	23	6.9	134	40.2	166	49.8	4.35	0.78
	Sağlık tesislerinin eksikliği nedeniyle COVID-19 virüsü bulaşmış hastaların çoğunun tespit edilememesi durumu, gerçek bulaşmış vakaların gözden kaçmasına neden olur.	11	3.3	23	6.9	54	16.2	116	34.8	129	38.7	3.98	1.06

Türkiye'de COVID-19 Salgını Nedeniyle Oluşan Acil Durum Sorunları ve Dirençlilik

Uygun sağlık tesislerine sahip olunmaması nedeniyle ölüm sayılarında artış olabilir.	15	4.5	34	10.2	50	15.0	119	35.7	115	34.5	3.85	1.13
Hastanelerde biyo-tıbbi atık yönetim tesislerinin eksikliği çevresel bulaşma olabilir.	12	3.6	27	8.1	67	20.1	132	39.6	95	28.5	3.81	1.05

Güncel olarak ortaya çıkan sorunlar ifadelerinin dağılımları incelendiğinde, katılımcıların “Türkiye’de COVID-19’un farklı toplumlar arasında bulaşma şansı vardır” ifadesinin %46,8’inin, “uygun sağlık tesislerine sahip olunmaması nedeniyle ölüm sayılarında artış olabilir” ifadesinin %35,7’sinin ve “Hastanelerde biyo-tıbbi atık yönetim tesislerinin eksikliği çevresel bulaşma olabilir” ifadesinin %39,6’sının katılıyor cevabını verdiği görülmektedir. Katılımcıların “COVID-19 virüsü çok fazla sayıda kişiye bulaşmış olabilir” ifadesinin %49,8’inin ve “Sağlık tesislerinin eksikliği nedeniyle COVID-19 virüsü bulaşmış hastaların çoğunun tespit edilememesi durumu, gerçek bulaşmış vakaların gözden kaçmasına neden olur” ifadesinin %38,7’sinin kesinlikle katılıyor cevabını verdiği görülmektedir.

Katılımcıların güncel olarak ortaya çıkan sorunlara verdikleri cevapların ortalamaları incelendiğinde, “Türkiye’de COVID-19’un farklı toplumlar arasında bulaşma şansı vardır” ifadesinin 4.05, “COVID-19 virüsü çok fazla sayıda kişiye bulaşmış olabilir” ifadesinin 4.35, “Sağlık tesislerinin eksikliği nedeniyle COVID-19 virüsü bulaşmış hastaların çoğunun tespit edilememesi durumu, gerçek bulaşmış vakaların gözden kaçmasına neden olur” ifadesinin 3.98, “Uygun sağlık tesislerine sahip olunmaması nedeniyle ölüm sayılarında artış olabilir” ifadesinin 3.85 ve “Hastanelerde biyo-tıbbi atık yönetim tesislerinin eksikliği çevresel bulaşma olabilir” ifadesinin 3.81 olduğu görülmektedir. Katılımcıların cevapları doğrultusunda hastalığı tespit etmek amacıyla yapılan testlerin sayısının yetersiz olduğu endişesinin öne çıktığı söylenebilir.

Tablo 7. Uzun Vadede Ortaya Çıkabilecek Sorunlar Tanımlayıcı İstatistikleri

Sektör	İfadeler	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ortalama	Standart Sapma
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Uzun Vadede Ortaya Çıkabilecek Sorunlar	COVID-19 salgını devam ederken şiddetli afetler (deprem, sel, kuraklık gibi,) oluşması salgının etkisini arttırabilir.	10	3.0	19	5.7	51	15.3	119	35.7	134	40.2	4.04	1.02
	COVID-19 salgını devam ederken veya bittikten sonra ortaya çıkacak başka bir afet (deprem, sel, kuraklık) ülke ekonomisi üzerinde iki misli yük oluşturabilir.	6	1.8	12	3.6	28	8.4	119	35.7	168	50.5	4.29	0.90
	Ülkede bu olaylar (COVID-19 + Afetler) nedeniyle gıda kıtlığı ihtimali vardır.	10	3.0	33	9.9	70	21.0	112	33.6	108	32.4	3.82	1.08
	Birçok kişi salgın nedeniyle psikososyal şok yaşayabilir.	5	1.5	7	2.1	22	6.6	154	46.2	145	43.5	4.28	0.80
	Devlet halkın güvenini kaybedebilir.	13	3.9	23	6.9	53	15.9	118	35.4	126	37.8	3.96	1.08
	Yüksek ihtimalle ağır sosyo-ekonomik ve sağlık krizleri olabilir.	9	2.7	22	6.6	53	15.9	136	40.8	113	33.9	3.96	1.00
	Yüksek ihtimalle büyük ekonomik kayıplar oluşabilir	4	1.2	7	2.1	48	14.4	130	39.0	144	43.2	4.21	0.85
	Yüksek ekonomik kayıp olasılığı vardır.	5	1.5	5	1.5	53	15.9	137	41.1	133	39.9	4.16	0.85

Uzun vadede ortaya çıkabilecek sorunlar ifadelerinin dağılımları incelendiğinde, katılımcıların “COVID-19 salgını devam ederken şiddetli afetler (deprem, sel, kuraklık gibi,) oluşması salgının etkisini arttırabilir” ifadesinin %40,2’sinin, “COVID-19 salgını devam ederken veya bittikten sonra ortaya çıkacak başka bir afet (deprem, sel, kuraklık) ülke ekonomisi üzerinde iki misli yük oluşturabilir.” %50,5’inin, “Devlet halkın güvenini kaybedebilir” ifadesinin %37,8’inin ve “Yüksek ihtimalle büyük ekonomik kayıplar oluşabilir” ifadesinin %43,2’sinin kesinlikle katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir. “Ülkede bu olaylar (COVID-19 + Afetler) nedeniyle gıda kıtlığı ihtimali vardır” ifadesinin %33,6’sının, “Birçok kişi salgın nedeniyle psikososyal şok yaşayabilir” ifadesinin %46,2’sinin, “Yüksek ihtimalle ağır sosyo-ekonomik ve sağlık krizleri olabilir” ifadesinin %40,8’inin ve “Yüksek ekonomik kayıp olasılığı vardır” ifadesinin %41,1’inin katılıyorum cevabını verdiği görülmektedir.

Katılımcıların uzun vadede ortaya çıkabilecek sorunlar ifadelerine verdikleri cevapların ortalamaları incelendiğinde, “COVID-19 salgını devam ederken şiddetli afetler (deprem, sel, kuraklık gibi,) oluşması salgının etkisini arttırabilir” ifadesinin 4.04, “COVID-19 salgını devam ederken veya bittikten sonra ortaya çıkacak başka bir afet (deprem, sel, kuraklık) ülke ekonomisi üzerinde iki misli yük oluşturabilir” ifadesinin 4.29, “Ülkede bu olaylar (COVID-19 + Afetler) nedeniyle gıda kıtlığı ihtimali vardır” ifadesinin 3.82, “Birçok kişi salgın nedeniyle psikososyal şok yaşayabilir” ifadesinin 4.28, “Devlet halkın güvenini kaybedebilir” ifadesinin 3.96, “Yüksek ihtimalle ağır sosyo-ekonomik ve sağlık krizleri olabilir” ifadesinin 3.96, “Yüksek ihtimalle büyük ekonomik kayıplar oluşabilir” ifadesinin 4.21 ve “Yüksek ekonomik kayıp olasılığı vardır” ifadesinin 4.16 olduğu görülmektedir. Katılımcıların ifadelerine verdikleri yanıtların ortalamalarına göre salgın sürerken ortaya çıkabilecek ikincil afetlerin ve büyük ekonomik kayıplar yaşanması endişesinin öne çıktığı yorumu yapılabilir.

4. TARTIŞMA

Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde Türkiye’de toplumun COVID-19 salgınından farklı boyutlarda etkilendiği söylenebilir. Çalışmamızın ilk altboyutu “Mental Sağlık Durumu” bulguları değerlendirildiğinde katılımcıların en sıklıkla kendilerinin ve yakınlarının hayatlarından endişe ettikleri görülmektedir. Pandemi başlangıcından bu yana yapılan birçok çalışmada pandeminin insanların mental sağlığı üzerinde genellikle olumsuz etkileri olduğu belirlenmiştir (Bhattacharjee ve Acharya, 2020; Fiorillo ve Gorwood, 2020; Hossain vd., 2020). Bu çalışmaların bulguları yapmış olduğumuz çalışma ile paralellik göstermektedir. Yine yapılan başka bir araştırmada özellikle doktor, hemşire gibi sağlık profesyonelleri ve sağlık çalışanı olmayan kişilerin karşılaştırıldığı bu çalışmada hastanelerde artan yoğunluk nedeniyle bu meslek grubu çalışanları arasında sıklıkla ağır depresyon görüldüğü bulgusuna ulaşılmıştır (Hummel vd., 2021). Katılımcılarımızın değerlendirmelerinin yer aldığı diğer alt boyutta ise “Türkiye’deki Sağlık Sistemi” olmuştur. Bu kısımda katılımcıların en sıklıkla belirttiği kısım sağlık hizmetlerinin kullanımı noktasında farkındalık eksikliğinin olduğudur. Salgının başladığı dönemden bugüne kadar özellikle gelişmiş ülkelerin sağlık altyapısında eksiklikler olması nedeniyle salgınla başa çıkmada güçlükler yaşadıkları söylenebilmektedir (Gaffney vd., 2020; Graham vd., 2020; McGriff ve Denny, 2020). Özellikle koruyucu ekipman temini, deneyimli sağlık personeli, mevcut yatak kapasitesi ve oksijen kaynağı sağlanması noktasında ciddi sorunlar yaşanmıştır. Ülkemizde ise daha çok hizmet kullanımı noktasında farkındalık eksikliğinin olduğunun belirtilmesi ise sağlık hizmetlerinin toplum tarafından nispeten iyi durumda görüldüğü çıkarımı yapılabilir. Katılımcılarımızın değerlendirmelerinin yer aldığı sonraki alt boyutta “Yönetişim ve Siyasi Sorunlar” yer almaktadır. Çalışmamızda katılımcılar sıklıkla devletin uyguladığı politikalarda daha ciddi politikalar üretmesi ve kararlar alması gerektiği görüşünü belirtmişlerdir. Salgının yayılmasıyla başa çıkmak için ülkeler farklı stratejiler benimsemiştir. Bu noktada alınan kararlarda toplumların çeşitli kesimleri birbirinden farklı tepkiler vermiştir. Demokratik yönetim anlayışını benimseyen ülkelerde yönetimlerin aldığı kararların otoriter devlet rejimi anlayışıyla

topluma dayatıldığı gibi görüşler tepkilere yol açmaya devam etmektedir (Chien ve Lin, 2020; Levy, 2021; Wei vd., 2021). Ülkemiz özelinde ise salgın yönetimi sürecinde alınan kararların çok sık revize edilmesi, anlaşılması noktasında yaşanan güçlükler ve ani kararlar alınması toplumun bu kararları benimsemesini güçleştirdiği söylenebilir. Katılımcıların değerlendirmelerinin yer aldığı diğer alt boyut “Sosyo-ekonomik Sorunlar” olmaktadır. Katılımcıların sıklıkla vurguladığı nokta temel ihtiyaç malzemelerinin pandemi öncesi döneme göre daha pahalı olduğudur. Birçok ülkede iş yerlerinin faaliyetlerini durdurması veya ara vermesi işsizliğin artmasına yol açmıştır. Aynı zamanda üretim faaliyetlerinde ve özellikle tarımsal ve hayvansal üretimde yaşanan düşüş genel olarak tüm ülkelerde ürünlerin fiyat artışını beraberinde getirmiştir (Gereffi, 2020; Pak vd., 2020; Siche, 2020). Bu noktada bulgularımız bu durumla paralellik göstermektedir. Ülkemizde de gerek pandeminin etkileri gerekse diğer siyasi sorunlar nedeniyle gıda fiyatları, temizlik malzemeleri gibi ürünlerde fiyat artışı gözlenmekte olup toplum bu durumdan etkilenmektedir. Katılımcılarımızın değerlendirmelerinin yer aldığı sıradaki alt boyut “Güncel Olarak Ortaya Çıkan Sorunlar” olmaktadır. Bu alt boyutta katılımcılar en sıklıkla virüsün açıklanan resmi sayılardan daha fazla olabileceğini vurgulamışlardır. Ülkeler tarafından açıklanan resmi vaka sayıları farklı platformlar aracılığıyla izlenebilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün tarafı olan ve şeffaf şekilde vaka sayılarını açıklayan ülkeler güncel duruma göre sürece uygun kararlar almaktadır. Yapılan test sayısı ve açıklanan vaka sayısı arasında takip edilen çeşitli istatistiksel oranlarla, yeni varyantlar ortaya çıktıkça ülkeler ve bölgeler bazında gelecek dönemler için vaka tahminleri yapılabilmektedir (Ciraklı vd., 2021; Qureshi vd., 2021). Bu noktada açıklanan vaka sayılarına güvenin algısal olarak nispeten düşük olduğu sonucu çıkarılabilir. Katılımcılarımızın değerlendirmelerinin yer aldığı son alt boyut “Uzun Vadede Ortaya Çıkabilecek Sorunlar” olmaktadır. Katılımcıların yanıtları yorumlandığında en çok salgın devam ederken ortaya çıkabilecek deprem, sel, kuraklık gibi afete dönüşebilecek olayların ülke ekonomisine yük oluşturabileceği endişesi taşımaktadırlar. Art arda meydana gelen iki hortum afeti yaşan Honduras, COVID-19 vakalarının yayılmasını önlemek için alınan tedbirlerle ekonomik olarak oldukça sarsılmıştır (Zambrano vd., 2021). Geçmişte yaşanan birçok salgın sürerken aynı zamanda farklı afetlerde meydana gelmiş ve toplumsal krizlere neden olmuştur. Afetler meydana geldiğinde sosyal eşitsizlikler nedeniyle en kırılgan durumda olanlar, afetlerden daha fazla etkilenmektedir (Stehrenberger, 2020). Ülkemizde pandemi sürerken deprem, yangın ve sel gibi büyük ölçekli olaylar afet durumuna dönüşmüştür. Bu dönemlerde vaka sayılarında belirgin bir artış görülmesi bile ekonomik olarak insanları etkilediği söylenebilir. Sık sık deprem gibi doğa kaynaklı olaylar yaşanan ülkemizde Marmara Bölgesinde beklenen yıkıcı depremin yaşanma ihtimalinin her geçen gün artmasının bu sonucu ortaya çıkardığı söylenebilir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bireysel ve toplumsal dirençliliğin sağlanması her geçen gün artan bir öneme sahiptir. Küresel iklim değişikliğinin hızlanmasına bağlı ortaya çıkan sorunlar, aşırı nüfus artışı, kentleşme sorunları v.b. durumlarda etkilenen sistemin dirençliliği sınanmaktadır. Meydana gelebilecek herhangi bir olayın acil durum yaklaşımıyla yönetilebilmesi o toplumun başa çıkabilme kapasitesi yani dirençliliği ile doğrudan ilişkilidir. Hangi sebeple olursa olsun maruz kalınan bir olayın etkileri ne kadar hızlı atlatılabilirse o ölçüde dirençlilik başarılı anlamda sağlanmış olacaktır. Bu noktada yalnızca bir olayın etkilerini atlatmaktan ziyade bu süreçte zayıflıkların tespit edilmesi ve giderilmesi bu sürecin en önemli öğrenilmiş dersleri olacaktır.

COVID-19 pandemisi bireyler, toplumlar ve küresel düzeyde çok derin etkiler bırakmaktadır. Gelecekte ortaya çıkabilecek farklı tür virüs veya bakteri kaynaklı hastalıkların pandemi düzeyine ulaşma ihtimali vardır. Nitekim tarihten alınan dersler ışığında veba, suçiçeği, kolera gibi çok sayıda salgının toplumlarda köklü izler bıraktığı söylenebilir. Modern toplumlar denilen günümüz toplumları için nispeten çok yeni olan bu durumun etkileriyle başa çıkarak dirençliliğini artırması bir zorunluluktur.

Pandemi başlangıcından bu zamana kadar yoğun şekilde geleneksel ve sosyal medyada gündeme getirilen çok sayıda haberin doğruluğu sorgulanmadan verilmesi bilgi kirliliğine yol açmaktadır. Çalışmamızın bulguları doğrulamaktadır ki bu durum hem mental olarak toplumu olumsuz yönde etkilemekte, hem de doğru bilgilerin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Yine bu durum aşı karşıtlığı gibi bazı sosyal tepkilere yol açarak salgının devam etmesine neden olabilecektir. Bilgi kirliliğine yol açan bu durumların önüne geçecek mekanizmalar oluşturulmalıdır.

Ülkemizde son yıllarda yapılan sağlık yatırımlarının yüksek olması nedeniyle sağlık altyapısı noktasında diğer ülkelere kıyasla daha iyi durumda olduğu yorumu yapılabilir. Burada sağlık tesislerinin önemi kadar nitelikli sağlık personelinin varlığının da önemli bir etmen olduğu söylenmelidir. Sağlık personelinin olağanüstü çabası sağlık sisteminin işler kalmasında en önemli faktörlerden biri olmuştur. Ülkemizdeki sağlık hizmetlerine ulaşımın kolay olması bazı olumsuzlukları beraberinde getirmiştir. Sağlık sisteminin aşırı ve gereksiz kullanımının sağlık personelinin iş yükünü arttırdığı söylenebilir. Bu tür durumlara karşı bu suiistimallerin önüne geçecek tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Pandemi sürecinde yönetimlerin bu yeni durum karşısındaki bilgi eksikliği nedeniyle aldığı kararlar sosyo-ekonomik sorunlara da neden olmuştur. Yönetimin aldığı kararlardaki değişken ve anlaşılmaz noktalar bu kararların benimsenmesini güçleştirerek aşı, maske, sosyal mesafe gibi tedbirlere toplumsal uyumu azalttığı söylenebilir. Yönetimler pandemiye dönüşebilecek salgınlara karşı hazırlıklı olmalı, sosyal hayatı derinden etkileyecek fiyat artışı, işsizliğe bağlı gelir kaybı gibi durumlara önlem almalıdır.

Ülkemiz pandemi devam ederken oldukça ciddi etkileri olan deprem, orman yangınları ve sel gibi büyük çaplı afetler yaşamıştır. Bu tür afetlerin etkileriyle başa çıkmada bazı sorunlar yaşansa da yönetilebilir düzeyde olan bu sorunlar nedeniyle büyük bir kriz durumu yaşanmadığı yorumu yapılabilir. Bu noktada ortaya çıkması muhtemel daha büyük oranda zarar verebilecek olaylara karşı en iyi düzeyde hazırlıklı olunması gerekmektedir. Bir afet sonrası yaşanabilecek kalabalık ortamlar, hijyen koşullarına erişimi güçleştiren altyapı hasarları gibi durumlar nedeniyle pandeminin toplumdaki etkileri daha da ağırlaşabilecektir. Risklerin neler olduğunun iyi belirlenmesi ve bu risklere yönelik zarar azaltıcı faaliyetlerde bulunulması dirençliliğin sağlanması hususunda önemli bir yere sahiptir.

KAYNAKLAR

- Ahmad, N. (2021). Effects of COVID-19 on Healthcare Industry and Public Health Infrastructure. *Bioscience Biotechnology Research Communications*, 14(6), 164-169. doi:10.21786/bbrc/14.6.36
- Bhattacharjee, B., ve Acharya, T. (2020). "The COVID-19 Pandemic and its Effect on Mental Health in USA – A Review with Some Coping Strategies". *Psychiatric Quarterly*, 91(4), 1135-1145. doi:10.1007/s11126-020-09836-0
- Bodrud-Doza, M., Shammi, M., Bahlman, L., Islam, A., ve Rahman, M. M. (2020). Psychosocial and Socio-Economic Crisis in Bangladesh Due to COVID-19 Pandemic: A Perception-Based Assessment. *Front Public Health*, 8, 341. doi:10.3389/fpubh.2020.00341
- Chien, L.-C., ve Lin, R.-T. (2020). COVID-19 Outbreak, Mitigation, and Governance in High Prevalent Countries. *Annals of Global Health*, 86(1), 119. doi:10.5334/aogh.3011
- Cirakli, U., Dogan, I., ve Gozlu, M. (2021). The Relationship Between COVID-19 Cases and COVID-19 Testing: a Panel Data Analysis on OECD Countries. *Journal of the Knowledge Economy*. doi:10.1007/s13132-021-00792-z

Duan, L., ve Zhu, G. (2020). Psychological interventions for people affected by the COVID-19 epidemic. *The Lancet Psychiatry*, 7(4), 300-302. doi:10.1016/s2215-0366(20)30073-0

Fiorillo, A., ve Gorwood, P. (2020). The consequences of the COVID-19 pandemic on mental health and implications for clinical practice. *European Psychiatry*, 63(1), 1-4. doi:10.1192/j.eurpsy.2020.35

Gaffney, A., Himmelstein, D. U., ve Woolhandler, S. (2020). COVID-19 and US Health Financing: Perils and Possibilities. *International Journal of Health Services*, 50(4), 396-407. doi:10.1177/0020731420931431

Gerçek, M., ve Yılmaz Börekçi, D. (2019). "Resilience" Kavramına Örgüt Bağlamında Türkçe Karşılık Önerileri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. doi:10.35379/cusosbil.588230

Gereffi, G. (2020). What does the COVID-19 pandemic teach us about global value chains? The case of medical supplies. *Journal of International Business Policy*, 3(3), 287-301. doi:10.1057/s42214-020-00062-w

Graham, H. R., Bagayana, S. M., Bakare, A. A., Olayo, B. O., Peterson, S. S., Duke, T., ve Falade, A. G. (2020). Improving Hospital Oxygen Systems for COVID-19 in Low-Resource Settings: Lessons From the Field. *Global Health: Science and Practice*, 8(4), 858-862. doi:10.9745/ghsp-d-20-00224

Hopman, J., Allegranzi, B., ve Mehtar, S. (2020). Managing COVID-19 in Low- and Middle-Income Countries. *JAMA*, 323(16), 1549. doi:10.1001/jama.2020.4169

Hossain, M. M., Tasnim, S., Sultana, A., Faizah, F., Mazumder, H., Zou, L., ve Ma, P. (2020). Epidemiology of mental health problems in COVID-19: a review. *F1000Research*, 9, 636. doi:10.12688/f1000research.24457.1

Hummel, S., Oetjen, N., Du, J., Posenato, E., Resende De Almeida, R. M., Losada, R., ve Schultz, J.-H. (2021). Mental Health Among Medical Professionals During the COVID-19 Pandemic in Eight European Countries: Cross-sectional Survey Study. *Journal of Medical Internet Research*, 23(1), e24983. doi:10.2196/24983

Karasar, N. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kundak, S. (2017). Dirençliliğin Temeli. *Resilience*, 1(1), 55-69. doi:10.32569/resilience.358081

Lai, K. Y., Webster, C., Kumari, S., ve Sarkar, C. (2020). The nature of cities and the COVID-19 pandemic. *Current Opinion in Environmental Sustainability*. doi:10.1016/j.cosust.2020.08.008

Levy, D. L. (2021). COVID-19 and Global Governance. *Journal of Management Studies*, 58(2), 562-566. doi:10.1111/joms.12654

Mavroulis, S., Mavrouli, M., ve Lekkas, E. (2021). Geological and hydrometeorological hazards and related disasters amid COVID-19 pandemic in Greece: Post-disaster trends and factors affecting the COVID-19 evolution in affected areas. *Safety Science*, 138, 23. doi:10.1016/j.ssci.2021.105236

McGriff, J. A., ve Denny, L. (2020). What COVID-19 Reveals about the Neglect of WASH within Infection Prevention in Low-Resource Healthcare Facilities. *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene*, 103(5), 1762-1764. doi:10.4269/ajtmh.20-0638

Memiş, L., ve Babaoğlu, C. (2020). Acil Durum ve Afet Yönetiminde Süreç Yaklaşımı Ve Teknoloji. *Technology And Stages Approach In Emergency And Disaster Management*, 13(4), 776-791. doi:10.25287/ohuiibf.731103

Özer, Y. E. (2018). *Dirençli Kentler* Ekin Yayınevi.

Pak, A., Adegboye, O. A., Adekunle, A. I., Rahman, K. M., McBryde, E. S., ve Eisen, D. P. J. F. i. p. h. (2020). Economic consequences of the COVID-19 outbreak: the need for epidemic preparedness. 8, 241.

Peters, D. J. (2020). Community Susceptibility and Resiliency to COVID-19 Across the Rural-Urban Continuum in the United States. *The Journal of Rural Health*, 36(3), 446-456. doi:10.1111/jrh.12477

Qureshi, A. I., Suri, M. F. K., Chu, H., Suri, H. K., ve Suri, A. K. (2021). Early mandated social distancing is a strong predictor of reduction in peak daily new COVID-19 cases. *Public Health*, 190, 160-167. doi:10.1016/j.puhe.2020.10.015

Reich, M. R. (2020). Pandemic Governance in Japan and the United States: The Control-Tower Metaphor. *Health systems and reform*, 6(1), e1829314. doi:10.1080/23288604.2020.1829314

Shammi, M., Bodrud-Doza, M., Islam, A. R. M. T., ve Rahman, M. M. (2021). Strategic assessment of COVID-19 pandemic in Bangladesh: comparative lockdown scenario analysis, public perception, and management for sustainability. *Environment, Development and Sustainability*, 23(4), 6148-6191. doi:10.1007/s10668-020-00867-y

Sheykhi, M. T. (2020). Coronavirus Environment vs Socio-Economic and Demographic Problems Followed: A Sociological Appraisal. *Middle East Journal of Family Medicine*, 18(8), 46-50. doi:10.5742MEWFM.2020.93844

Siche, R. (2020). What is the impact of COVID-19 disease on agriculture? *Scientia Agropecuaria*, 11(1), 3-6.

Stehrenberger, C. S. (2020). COVID-19 und die Geschichte der sozialwissenschaftlichen Katastrophenforschung. *NTM Zeitschrift für Geschichte der Wissenschaften, Technik und Medizin*, 28(2), 227-233. doi:10.1007/s00048-020-00254-8

Tuğaç, Ç. (2019). Kentsel Dirençlilik Perspektifinden Yerel Yönetimlerin Görevleri ve Sorumlulukları. *İDEALKENT*, 984-1019. doi:10.31198/idealkent.634144

Üstün, Ç., ve Özçiftçi, S. (2020). Effects of COVID-19 Pandemic on Social Life and Ethical Plane: An Evaluation Study. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 142-153. doi:10.21673/anadoluklin.721864

Wang, G., Zhang, Y., Zhao, J., Zhang, J., ve Jiang, F. (2020). Mitigate the effects of home confinement on children during the COVID-19 outbreak. *The Lancet*, 395(10228), 945-947. doi:10.1016/s0140-6736(20)30547-x

Wang, X., Hegde, S., Son, C., Keller, B., Smith, A., ve Sasangohar, F. (2020). Investigating Mental Health of US College Students During the COVID-19 Pandemic: Cross-Sectional Survey Study. *Journal of Medical Internet Research*, 22(9), e22817. doi:10.2196/22817

Wei, Y., Ye, Z., Cui, M., ve Wei, X. (2021). COVID-19 prevention and control in China: grid governance. *Journal of Public Health*, 43(1), 76-81. doi:10.1093/pubmed/fdaa175

Zambrano, L. I., Fuentes-Barahona, I. C., Henriquez-Marquez, K. I., Vasquez-Bonilla, W. O., Sierra, M., Muñoz-Lara, F., . . . Rodriguez-Morales, A. J. (2021). COVID-19 and Hurricanes: The Impact of Natural Disasters during a Pandemic in Honduras, Central America. *Prehospital and disaster medicine*, 36(2), 246-248. doi:10.1017/s1049023x21000182